

ISSN: 2181-4058

DOI Journal 10.56017/2181-4058

JORAI

Journal of

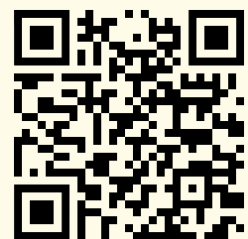
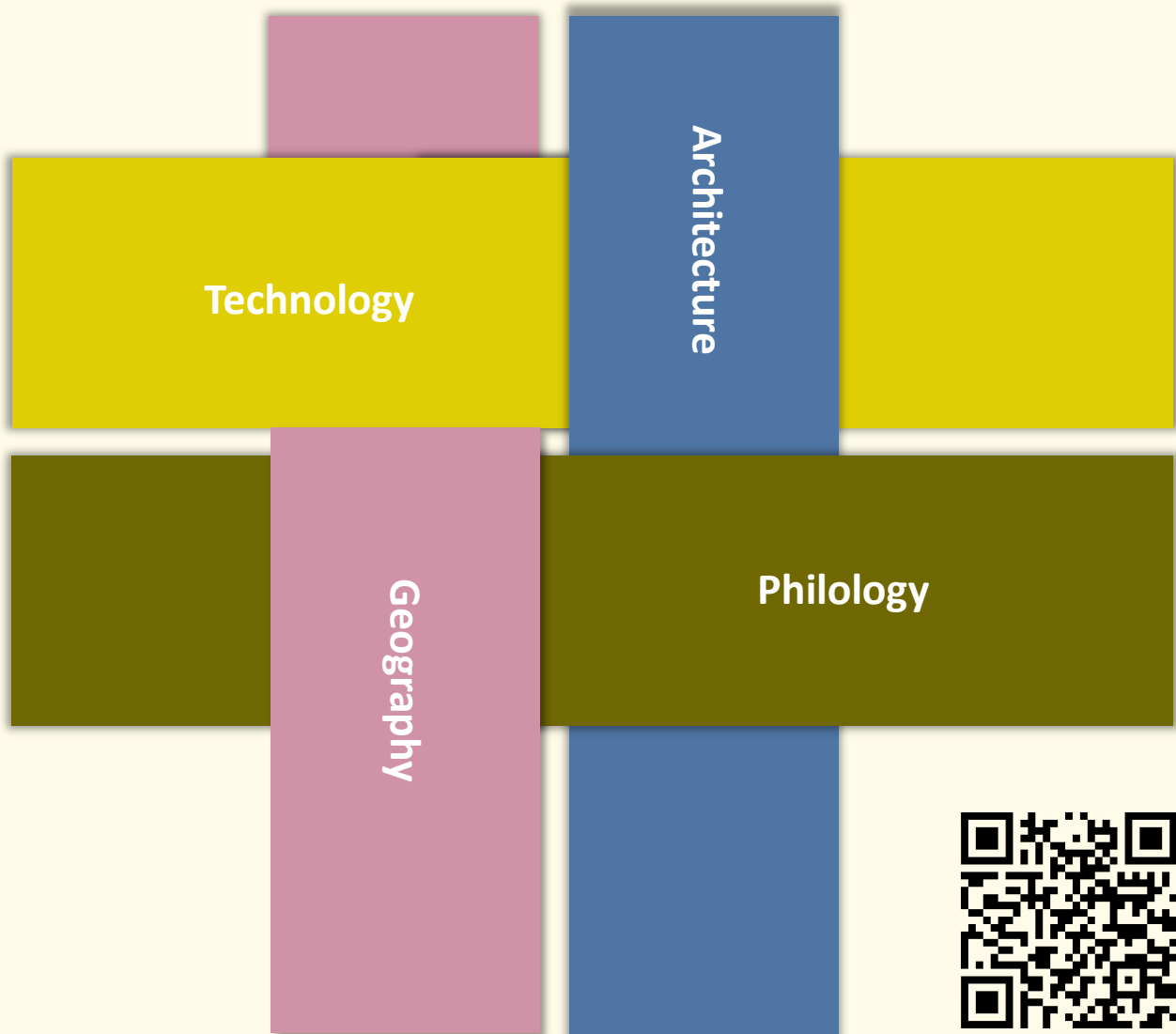
RESEARCH

and

INNOVATIONS

ТАДҚИҚОТ ВА ИННОВАЦИЯЛАР | ИССЛЕДОВАНИЯ И ИННОВАЦИИ

Volume I, Issue 6

IMFAKTOR
PAGES

JUNE | 2023

ISSN: 2181-4058
DOI Journal 10.56017/2181-4058

ТАДҚИҚОТ ВА ИННОВАЦИЯЛАР ЖУРНАЛИ

I-ЖИЛД, 6-СОН

ЖУРНАЛ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИННОВАЦИИ
ТОМ-I, НОМЕР-6

JOURNAL OF RESEARCH AND INNOVATIONS
VOLUME-I, ISSUE-6

ТОШКЕНТ - 2023

ТАДҚИҚОТ ВА ИННОВАЦИЯЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИННОВАЦИИ | JOURNAL OF RESEARCH AND INNOVATIONS

№ 6 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.56017/2181-4058-2023-6>

Бош муҳаррир:

Салимов А. – архитектура фанлари доктори, профессор

Масъул муҳаррир:

Кадиров К. – филология фанлари номзоди, доцент

Таҳририят аъзолари:

Омонов Қ. – филология фанлари доктори, профессор
Муҳибова У. – филология фанлари доктори, профессор
Каримов Б. – филология фанлари доктори, профессор
Рашидов Т. – санъатшунослик фанлари номзоди, доцент
Мухамедова Ф. – санъатшунослик фанлари бўйича фалсафа доктори
Тешабоев Ж. – санъатшунослик фанлари доктори, профессор
Эгамбердиев И. – техника фанлари доктори, профессор
Ташманов Е. – техника фанлари доктори, профессор
Салихова О. – техника фанлари номзоди, доценти
Закиров Х. – қишлоқ хўжалиги фанлари номзоди, профессор
Гулмуродов Р. – қишлоқ хўжалиги фанлари доктори, профессор
Жумамуратов А. – қишлоқ хўжалиги фанлари доктори, профессор
Камолов Б. – география фанлари доктори, профессор
Миракмалов М. – география фанлари номзоди, доцент
Тожиева З. – география фанлари номзоди, доцент
Юсупова М. – архитектура фанлари доктори, профессор
Аскарров Ш. – архитектура фанлари доктори, профессор
Назарова Д. – архитектура фанлари бўйича фалсафа доктори

Мазкур фанлараро илмий-амалий журнал Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 2022 йил 22 декабрь куни № 054912-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Саҳифаловчи\Page Maker\Верстка: Абдурахмон Хасанов

Таҳририят манзили: <https://imfaktor.uz>, 100152, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2/27-уй.

Телефон номер: +99894-410 11 55, E-mail: tahririyat@imfaktor.uz

© IMFAKTOR Pages, 2023 йил.

© Муаллифлар жамоаси, 2023 йил.

ТАДҚИҚОТ ВА ИННОВАЦИЯЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИННОВАЦИИ | JOURNAL OF RESEARCH AND INNOVATIONS

Филология фанлари

TILLABOYEVA Gulruh Soxibbek qizi

*Farg'ona davlat universiteti
o'qituvchisi*

ULUQOVA Feruza

*Farg'ona davlat universiteti
talabasi*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8004342>

KIYIM LUG'ATINI O'RGANISHNING LINGVISTIK NAZARIY, TARIXIY VA USLUBIY ASOSLARI

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada kiyim lug'atini o'rganishning lingvistik nazariy, tarixiy va uslubiy asoslari qo'llangan davrga xos ayrim o'zlashgan kiyim-kechak leksemalari tadqiq etildi, misollar orqali izohlandi. Tilshunoslikka xos asarlar lug'at tarkibidagi o'zlashgan kiyim-kechak leksikasi (KKL)ni aniqlash tilimiz tarixi, o'zgarishlari, leksik boyligi, XV asrda o'zbek xalqning turmush-tarzi, madaniyati haqida tasavvurga ega bo'lish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: kiyim-kechak, bosh kiyim, ust kiyim, diniy kiyim, shayx kiyim, leksema, ma'no.

ТИЛЛАБАЕВА ГУЛРУХ Сохиббековна

*Ферганский государственный университет
учитель*

УЛУКОВА Феруза

*Ферганский государственный университет
студент*

ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ ИЗУЧЕНИЯ СЛОВАРЯ ОДЕЖДЫ, ИСТОРИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ

АННОТАЦИЯ

В данной статье были исследованы некоторые заимствованные лексемы одежды, характерные для того периода, когда применялись лингвистические теоретические, исторические и методологические основы изучения словаря одежды, объяснены на примерах. Специфические для языкознания труды выявления в лексике усвоенной лексики одежды (KKL) позволяет получить представление об истории, изменениях, лексическом богатстве нашего языка, быте, культуре узбекского народа в XV веке.

Ключевые слова: одежда, головной убор, верхняя одежда, религиозная одежда, шейная одежда, лексема, значение.

TILLABOEVA Gulruh Sohibbek daughter
Fergana State University
teacher

ULUKOVA Feruza
Fergana State University
student

LINGUISTIC THEORY OF THE STUDY OF CLOTHING VOCABULARY, HISTORICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS

ANNOTATION

In this article, some acquired clothing lexemes characteristic of the period when the linguistic theoretical, historical and methodological foundations of the study of clothing vocabulary were applied, explained through examples. The works inherent in linguistics determine the acquired lexicon of clothing (KKL) in the composition of the dictionary allows us to get an idea of the history, changes, lexical wealth of our language, the way of life and culture of the Uzbek people in the 15th century.

Keywords: clothing, headdress, outerwear, religious clothing, Sheikh clothing, lexema, meaning.

Lugʻat-til soʻzlari toʻplami, uning soʻz boyligi. Leksema (soʻz) - bu tilning asosiy elementi boʻlib, u tarkib va shaklning mos kelishi natijasida hosil boʻladi va nominativ funktsiyaning asosiy yukini koʻtaradi. "Leksema" inson ongida soʻz birikmalarining butun zanjirlarini "tortib oladi", xalq yakmini aks ettiradi, "uning feʼl-atvori ona tili bilan belgilanadi". Soʻz voqelikni aks ettirishning maxsus shakli sifatida, obyektlarni tizimlarga birlashtirish orqali inson tajribasini kodlaydi. Leksik maʼnoning qismlari (elementlari, tarkibiy qismlari) "natijada butun - leksik maʼno hosil qiluvchi bogʻliqliklar bilan bogʻliq" [1].

Soʻz-bu tuzilish, vokabulariya (lugʻat) - bu leksik birliklar oʻrtasidagi murakkab munosabatlarni aks ettiruvchi va tabaqalanishga ega boʻlgan tizim. "Leksik tizimning oʻziga xos xususiyati uning koʻp oʻlchovlilikidir": soʻz boshqa koʻplab leksemalar bilan turli xil munosabatlar bilan bogʻliq.

M. N. Mertsalova oʻzining "turli davrlar va xalqlarning kostyumi" kitobida chivinlar, muxlislar, qoʻlqoplar va gullarning ramziyligi tegishli boʻlgan sentimental tuygʻular tilini eslatib oʻtadi. Shuningdek, Viktoriya davrida nikoh uzuklarini taqish qoidalarini koʻrsatadi [2, B.529-538].

Shunga koʻra, ushbu barcha belgilarning kombinatsiyasini kiyim kontekstiga qaraganda ancha katta boʻlgan kostyum kontekstida koʻrish mumkin. Biroq, kiyim haqida gapirganda, biz uni tayyorlash uchun ishlatiladigan material haqida ham gaplashishimiz kerak.

Kiyimning terminologik chegaralarini aniqlash qiyin, uni tasniflash yanada qiyinroq. Anʼanaga koʻra, har bir jamiyat loni jinsi (jinsi), yoshi va ijtimoiy mansubligi, shakli, hajmi, materiali, kesimi, bajaradigan funktsiyalari va maqsadlari, vaqti (mavsumiyli) va ishlash joyiga qarab tasniflaydi [3].

Kiyim-kechak mavjud ijtimoiy axloqiy meʼyorlar bilan oʻzaro munosabati nuqtai nazaridan qaralganda, unchalik aniq boʻlmagan mezonlarga "odob-axloq" va "odobsizlik", "toʻgʻrilik" va benuqsonlik kiradi" [4].

Unisex-da moda paydo boʻlishidan oldin (1965-70) - Uniseks kiyimlari har doim erkak va ayolga qatʼiy ravishda ajralib turardi. Uzoq vaqt davomida qarama-qarshi jinsdagi kiyimlarni kiyish katta gunoh deb hisoblangan. Masalan, Joan Arkning oʻlimiga sabab boʻlgan ayblovlardan biri erkaklar kiyimlarini kiyish edi. Feminizmning gullab-yashnashi nafaqat jamiyatda, balki tilda ham ayollarga berilgan "salbiy semantik makon" tufayli yuzaga keldi, erkaklar va ayollarning rollarini tenglashtirishga olib keldi, natijada kiyimlar birlashtirildi [4].

Qadim zamonlardan beri ayol uchun eng yaxshi martaba va hayotdagi muvaffaqiyat muvaffaqiyatli nikoh bilan bog'liq edi, natijada ayollar kiyimining asosiy maqsadi e'tiborni jalb qilish edi. To'qimachilik, gullar, uslublar, parfyumeriya, kosmetika vositalarini yaxshi bilish, tillarni bilish, musiqa asboblari chalish qobiliyati yuqori jamiyat xonimi uchun odatiy holga aylandi. 19-asr ayollar kiyimining amaliyiligi bilan hech qanday aloqasi bo'lmagan moda shakllari haddan tashqari bezakliligi bilan ajralib turardi: "yubkalar gulli gulchambarlar va guldastalar naqshlari bilan qoplangan, ortiqcha oro bermay, galon, dantel, naqshli lentalar, Baxmal bezaklar, flounces va drapery bilan bezatilgan" [5].

Moda dizaynerlari cheksiz miqdordagi kiyim shakllarini ixtiro qildilar, ularni nafaqat fasllar, balki kunning soatlari bilan ham ajratdilar. Bu, albatta, so'z boyligiga ta'sir qildi: morning gown - ertalabki xalat, choy-gown - choyga kiyiladigan oqlangan ayollar libosi, kechki kiyim / gown - kechki libos, kechki kiyim - kechki libos. Jamiyatning provokatsion muammosi XX asr boshlarida ozod qilingan ayollarning ko'rinishi edi. Bu qisman birlashishga va qonunchilikka olib keldi [6].

Qadimgi davrlarda kiyimlarning bir nechta asosiy turlarini ajratish mumkin edi: draping (tanaga o'ralgan, to'g'ridan-to'g'ri shaklga mahkamlangan matodan iborat), tikuv (tikilmagan, tanaga o'ralgan mato bo'lagi), ustki kiyim (boshlar orqali kiyilgan) va belanchak (old tomondan yuqoridan pastgacha kesilgan elkama-elka). Poyafzal sandal yoki oyog'iga o'ralgan hayvon terisining bir qismi edi. Kiyimlarning asosiy turlarini yanada tarixiy rivojlantirish va yangilarini yaratish davrlarning estetik talablarining o'zgarishi bilan bog'liq: "40 ming yil oldin paydo bo'lgan kiyim, bizning kunlarimizga yaqinlashganda, buyumlar sonini ko'paytirdi" [7].

Insonning yashash muhiti murakkablashdi, geografik jihatdan uning chegaralarini maksimal darajada kengaytirdi: mo'yna, teri, barglar, zig'ir, jun, ipak, neylondan tayyorlangan mahsulotlar har doim ham bizning davrimizda tajovuzkor muhitdan himoya qila olmaydi, aksariyat hollarda shaxsning o'zi tomonidan yaratilgan [8].

Insoniyat o't o'chiruvchilar, konchilar, payvandchilar, qutbli neftchilar, kosmonavtlar, vulkanologlar, suv osti kemalari, atom ishchilari uchun yangi yuqori texnologiyali materiallardan maxsus kiyimlarni ixtiro qilishga majbur bo'ldi [9].

Ba'zi sohalarida professionallikning o'sishi bilan maxsus kiyimlar harbiy va sport kabi diniy darajaga ko'tarila boshladi. Tibbiyotning rivojlanishi bilan diabetik paypoqlar kabi kiyim turlari paydo bo'ldi - diabetga chalingan odamlar uchun paypoq; diabetik poyabzal - diabetga chalingan odamlar uchun poyabzal; siqish paypoqlari - siqish paypoqlari; siqish kiyimlari - siqish kiyimlari; adaptiv kiyimlar - moslashuvchan kiyimlar; qulflash kiyimlari - Altsgeymer kasalligi bilan og'rikan odamlar uchun kiyimlar [10].

XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab ba'zi mamlakatlarning farovonligi yaxshilanishi bilan. xalqaro turizm faol rivojlanmoqda. Chet el mamlakatlari madaniyatini o'rganish imkoniyatiga ega bo'lgan sayohatchilar kubok shaklida nafaqat standart esdalik sovg'alarini, balki ekzotik milliy liboslarni ham olib kelishni boshladilar: cheongsam - chonsam, kilt - kilt, dirndl - dirndl, fustanella - Fustanella [11].

O'rta asrlarda "urush turizmi" yoki "diniy" rivojlanib, vaqti-vaqti bilan bir-biriga o'tib turardi. Bizning vaqtimiz-bu o'z ona tilini yangi qarzlar bilan to'ldiradigan qiziquvchilar turizmi davri. Ushbu yangiliklarning barchasi, albatta, yangi atamalarning ko'pligi bilan tadqiqotni murakkablashtiradi. Shu munosabat bilan, kiyim-kechak va moda tarixiga oid kitoblarga asoslangan va R. Bart tomonidan taklif qilingan umumiy toifalarni o'z ichiga olgan qonunlarning tavsiya etilgan tasnifi [12, B.342] benuqson va mukammal bo'lishga da'vo qilmaydi.

Shahar kiyimlari qishloq kiyimlaridan juda farq qiladi. Rustik uslubda milliy kiyimning o'ziga xos xususiyatlari, tarixiy rivojlanish yilnomalari va xalqning badiiy ijodi yanada kuchli namoyon bo'ldi. Milliy kiyim moddiy madaniyatning barqaror elementlaridan biri bo'lib, har doim nafaqat etnik kelib chiqishi, geografik muhiti, iqtisodiy farovonligi, balki jamiyatning ma'naviy va diniy darajasini ham aks ettirgan.

ИҚТИБОСЛАР/СНОСКИ/REFERENCES

1. Qizi, G. S., & Umarova, N. R. (2021). The use of anthroponyms and pseudonyms in alisher Navoi's gazelles. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(9), 349-353.
2. Tillaboyeva, G., & Umarova, N. R. (2021). ALISHER NAVOIY ASARLARIDA BADIY TAXALLUSLARNING QO'LLANILISHI. *Студенческий вестник*, (13-5), 70-72.
3. Tillaboyeva, G. S. Q. (2022). ALISHER NAVOIY SHE'RIYATIDA "SHAXS" TUSHUNCHASI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(2), 182-196.
4. Tillaboyeva, G. S. Q. (2022). TILSHUNOSLIKDA LIBOS NOMLARI. *Scientific progress*, 3(4), 506-514.
5. Umarova, N. R. (2021). THE USE OF ARTISTIC ANTHROPONYMS IN THE POEMS OF ALISHER NAVOI. *Theoretical & Applied Science*, (5), 419-421.
6. Umarova, N. R. (2021). A linguistic approach to conceptual research. *ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH*, 10(4), 62-66.
7. Vosiljonov, A. (2022). Basic theoretical principles of corpus linguistics. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 3(2), 1-3.
8. Vosiljonov, A. (2022). LINGVISTIK TADQIQOTLARDA KORPUS O'RGANISH OBYEKTI SIFATIDA. *IJTIMOY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(11), 176-182.
9. Vosiljonov, A. (2022). PRAGMALINGVISTIKA VA UNING TAHLILY SHAKLLANISH TARIXI. *Science and innovation*, 1(B8), 99-105.
10. Vosiljonov, A. (2022). PRAGMALINGUISTICS AND THE HISTORY OF ITS ANALYTICAL DEVELOPMENT. *Science and Innovation*, 1(8), 99-105.
11. Vosiljonov, A., & Isaqova, X. (2023). EFFECTIVENESS OF MOTHER TONGUE EDUCATION IN THE PRIMARY GRADES. *International journal of advanced research in education, technology and management*, 2(2).
12. KHALIMBOYEVA, F., & VOSILJONOV, A. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR DIQQATINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOSINI NAZARIY O'RGANILISHI. *Journal of Pedagogical and Psychological Studies*, 1(5), 94-98.

ISSN: 2181-4058
DOI Journal 10.56017/2181-4058

ТАДҚИҚОТ ВА ИННОВАЦИЯЛАР ЖУРНАЛИ

I-ЖИЛД, 6-СОН

ЖУРНАЛ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИННОВАЦИИ
ТОМ-I, НОМЕР-6

JOURNAL OF RESEARCH AND INNOVATIONS
VOLUME-I, ISSUE-6

«Тадқиқот ва инновациялар» электрон журнали 2022 йил 22 декабрь куни № 054912-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Муассис: «IMFAKTOR Pages» масъулияти чекланган жамияти.

Таҳририят манзили: 100152, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2-уй.

Телефон номер: +99894-410 11 55

Эл. почта: tahririyat@imfaktor.uz

Веб-сайт: www.imfaktor.uz